

véseit és komoly munkáját, csupán egy szociográfiai módszerhez próbáltunk néhány kritikai megjegyzést fűzni, amelyek részben egy faluszeminárium¹ gyakorlati tapasztalatain és a könyvben tárgyalt problémák közös megbeszélésén alapulnak.

Gunda Béla.

KÉRDÉS.

88. kérdés.

Mi a magyar felszólító mód-jelének az eredete?

FELELETEK

Feleletek az 53. kérdésre.

A *koldusláb* nevű süteményt Tápén nem csinálják, de a legöregebb emberek még emlékeznek rá. Készítése olyan, mint a magyar fonatos (fonyott) kalácsé, csak az összehajtogatásban tér el attól. Három drb. kb. 20 cm. hosszú, ujjnyi vastagságú tésztát külön-külön megsodortak és három ágra összefontak. A tészta rudacsokkák végét kissé visszahajtották és megsütötték. Ez esetben hosszukás alakja volt, de némely háznál az összefonott tésztát még koszorú alakba is hajtották s ilyenkor akkora volt, mint egy zsemlye. Ezt Mindenszentek napján vagy a templom előcsarnokában, vagy a temető kapujában összegyűlt koldusoknak osztották ki.

Tápé. *Abrahám Jenő.*

Tyúkláb-nak ismerik ezt a kalácsot Mezőberényben és Hódmezővásárhelyen, u. ott mézeskalácsot is jelent.

Kenyér- vagy kalácsütésnél a dagasztó-teknőre vagy tálra ragadt tészta összekáparásából készül. A vakarcs-tésztát kézzel hosszúra sodorva 8-as alakban összesodorják s úgy sütik meg. Hódmezővásárhely.

Márton Árpád.

A *koldusláb* kemény mézestésztából 8-as formára sült kalács. U. ott. *Antalik.*

Feleletek az 54. kérdésre.

Cserepecsik halsütő szerszám a vidéken ismeretlen. Maga a *cserepecsik* szó ismerős, mint régi, fából készült lóherélő szerszám, mellyel lóheréléskor a véredényt szorították el. Állítólag Kisteleken Turi herélő-kovács ivadékainál még ma is megvan.

Sándorfalva *Előljárósága.*

Cserepecsik a ló ivartalanításakor használt eszköz.

Algyő *Előljárósága.*

A *cserepecsik* nevű szerszám nem halsütő, hanem ló heréléséhez használják. A ló herezacskó-

¹ L. a *Magyar Szemle*, 1935. január és szeptemberi számában a Diákok Háza főiskolai otthon falumunkájáról szóló tanulmányokat.

ját 2 pálcikával, miket végükön zsineggel jól összekötnek, összeszorítják és ezután vágják ki a heréket. A cserepecsik a seb gyógyulásáig ott marad.

Budapest. *Kolosváry Gábor.*

Egy jelenleg Csongrádon lakó, Dudogh József nevű bugaci származású gulyás használja e kifejezést: „Cserepecsikon sült hal“, melynek értelme: vasnyársra fűzött halak sütve (forgatással). A benne lévő *i* hosszú. Csongrádon cserepecsik = csiptető. Gömör vármegyei Krasznahorkaváralján cserepecsikban fogják a kígyót (végén kétfelé hasított hosszú bot); cserepecsikba tesznek széleslevelű fűszálat, sást és sípolnak rajta. Ekkor a *cserepecsik* két egymásbaillesztett gömbölyű fa, a két fadarab a fülevélt levasalja feszesímára.

Csongrád. *Lázár József.*

Mint halsütő szerszám ismeretlen. Így neveznek két egyforma lapos fadarabot, melyek egyik végükön zsineggel össze vannak kötve, úgy, hogy szétnyithatók és összecukhatók. Lóherélés alkalmával használják a hereér elkötésére, hogy az elvérzést megakadályozzák. Kezdetleges, népies állatorvosi műszer. Az *i* határozottan hosszú. A csík (csibor) vízbogárfajta szorítócsipő szervétől ered. A cserepecsik kiejtésekor az associatio minden szentesi emberben a csík fogalmát ébresztette fel.

Szentes. *Zalatay Elemér.*

Cserepecsiknek nevezik azt a csiptetőt, melyet a lovak kivágásánál használnak a vérzés elszorítására. A tiszai halászok a frissen vágott nyárs egyik végét be-

hasítják, eközé szorítva tartják a halat a parázusra. Ez a csiptető is cserepecsik.

Hódmezővásárhely.

Márton Árpádné.

Cserepecsik = csiptető. Halat fognak vele.

U. ott. *Lacsni Jusztina.*

Cserepecsikot *lóherülésnél* használnak. Hosszan ejtik.

U. ott. *Cseri Julia.*

Egyéb válaszok Hódmezővásárhelyről: Csiptető, mellyel a halat szabad tűzön sütik meg. Facsipesz. Halfogó eszköz. Fenyőfából készült csipesz. Mikor a lovat *kihérik*, lefogják vele az eret. Hosszú *i*-vel ejtik.

Hódmezővásárhely.

Feleletek az 55. kérdésre.

Markalf útja. A mesét Salamon király és bolondja címen meglepően sokan ismerik. Aki valamit hiába keres, arra mondják, hogy Markalf útjára tévedt. A nevet azonban hibásan ejtik ki és *Markaláb*-nak mondják. A Markaláb egyébként fogalom is. Gyermekijesztő prikulics, amely éjszakánként a padláson tanyázik s az a rendeltetése, hogy a helytelenkedő, rossz gyermekeket megfenyítse. De Markalábnak mondják mindazt a sötétből előtöppanó riasztó valamit is, ami alkalmas arra, hogy a felnőtteket is megijessze mindaddig, míg az illető jelenségnek nyomára nem akadnak, vagy fel nem ismerték.

Szentes. *Zalatay Elemér.*

U. az.

Kiskundorozsma, Szatymaz.

Ha valami elvész, arra mondják, hogy: „Elvitte Markalf“.

Hódmezővásárhely.

U. ott.

Buza Ilona.

Margalf útja, csillagok útja.

Varró Antal.

Felelet az 57. kérdésre.

Visszanézó (főnév). Elvétve használják s tükröt értenek alatta.

Szentes. Zalatay Elemér.

Feleletek a 65. kérdésre.

Egyik községben a buzavirágot *katoszemének* is nevezik, egyébként csak a buzavirágnak.

Nyíregyháza. Aradvári Béla.

A buzavirág másik neve *kékvirág*.

Budapest. Kolosváry Gábor.

A buzavirág népies nevei többek szerint: *Tarlóvirág*, *Kék virág*, *Kék kikirics*.

Hódmezővásárhely.

Feleletek a 66. kérdésre.

Idegen népelemek betelepülését jelző utcanevek vagy községrésznevek: Nyíregyházán: Szarvas-utca (?); Ófehértón: Tót-utca, Burgundia; Érpatakon: Tót-sor; Nagykállóban: Nagyrác-utca; Napkoron: Svábvég. Ujfehértó községet régebben Rácfehértónak hívták. Nagylónyán (Szatmár megyében) Dollár-utca az Amerikából visszavándoroltak utcája.

Nyíregyháza. Aradvári Béla.

Hivatalosan már nincsenek, de a nép még ma is gyakran használja a régi utcaneveket: Kis-orosz-, Nagy-orosz-, Kiszsidó-, Nagyzsidó-utca.

Makó. Diósszilágyi Sámuel.

Vácon ezek a településre valló városrészek: Burgundia városrész, 1888 óta Burgundia utca; Luxemburg városrész, 1888 óta Luxemburg-sor; Krakó v. rész, 1888 óta Krakó-utca és köz; Rác-utca, Görög-utca, Alsó Cigányváros, Nagycigány-utca; Felső Cigányváros, Cigánysor, Tabán-köz

és Tabán-utca. A XVIII. században voltak Tótváros, Tót-utca, Zsidó-utca, Németváros, Magyarváros, Tabánváros.

Vác.

Tragor Ignác.

Kiskunhalas belterületén az utcanevek felsőbb parancsra írásztalon készültek mintegy 30 éve. Idegenből származott tisztviselő többnyire a pesti utcaneveket jegyezte be a térképre. Rövid utca rövid nevet kapott stb., úgy hogy ezekből idegenek betelepülésére nem lehet és nem is szabad következtetni: Rácok és oláhok, mint halasi lakosok, részére II. Rákóczi Ferenc adott védlevelet 1705-ben.

A halasi határ nyugati részében fekvő Fehér-tó nyugati részéig a Rákóczi-forradalom és a török kiűzése közötti időben rácok laktak, illetve a Jankó, Mélykút, Kelebia katonai rác helységek lakói legeltettek. Ezek után: Fehértó vízének a nyugati partját ma is Rác itatónak nevezik. Pusztarészek ugyanott ma is: Vaska, Débiák rác nevet viselnek. Lázár deák 1528-beli térképe szerint Slavóniában a Drávától délre is volt egy Vaska nevű városka.

Kiskunhalas.

Nagy Szeder István.

A XVII. századi szerb megtelepülés emlékére a határ egyik részét *Ráctőkének* nevezték. Ma azonban ez a név kiveszett a köztudatból s a határrész neve Kis-tőke.

Szentes.

Zalatay Elemér.

Hódmezővásárhelyi idegen utcanevek: Rácútfél, Rác-utca, Oroszútfél, Tatársánc.

Hódmezővásárhely.

Polgári Leányiskola.

Szóregegen van a Szerb utca, ahol a világháború előtt szerbek laktak. Háború után a szerbek majdnem mind átmentek Szerbiába, de az utca neve megmaradt, csupán hivatalos neve két év óta Római utca.

Csongrádon *Putri* nevű városrész a vasúti pályatesttől nyugatra fekszik. Eredetileg csupa cigány lakta, most már szegényebb magyar nép is.

Krasznahorkaváralján van Zsidó-utca. Jelenleg egyetlen zsidó sem lakik benne.

Csongrád. *Lázár József.*

Felelet a 73. kérdésre.

A Katicabogár népies neve *Derecskén: Katicabogárka; Esztárbán: Szűcs kati. Sárádon: Szűz kati.*

Derecskén a következő gyermekverset éneklük:

Ka-ti-ca-bo-gár-ka, nyisd ki a lá-dá-dat!

Mu-tasd meg a, mu-tasd meg a se-jem ro-ko-já-dat

Nyíregyházán is Katicabogárkának hívják. Itt a gyerekek a bogarat tenyerükbe teszik és a következő versikét ritmikusan mondják mindaddig, amíg a bo-

gárka el nem repül. Amerre repül, arról jön majd a meleg.

Katicabogárka, szállj fel az égbe!
Mond meg Istenkének;
Nyissa ki a meleget,
Zárja be a hideget.

A Katicabogár a gyerekek különös védelme alatt áll. Katicabogarat kínozni, megölni bűnnek tartják. Érdeklődésemre, hogy miért nem szabad ezt a kis állatkát bántani, nem tudtak felelni.

Felelet a 74. kérdésre.

A nyelvtudomány mai álláspontja szerint a felszólító mód-jele finn-ugor eredetű és a fgr. *-k ~ *-y gyöngye fokából (*-y) fejlődött. (Vö. NyH.⁷ 113. l.) Ezzel szemben nyelvemlékeink és a népnyelv tanulmányása arra int bennünket, hogy felsz. m. -j-jele nem finn-ugor, hanem magyar eredetű és eredetileg ma-

gánhangzók között fejlődő anorganikus -j- volt. A felszólító mód-j-jeleéről szóló tanulmányomat később teszem közzé.

Csurgó.

Nyíri Antal.